

Posledný príspevok v zborníku (spoluautorkou je Ülle Männar-tová), venovaný westernizácii češtiny a estónčiny po zamatovej, resp. spievajúcej revolúcii, sa okrem vedeckej serióznosti vyznačuje aj humorom a vtipom, ktoré sú charakteristické pre osobu Davida Shorta.

Zborník bohemistických a slovakistických štúdií Davida Shorta svedčí o tom, že na Škole slovanských a východoeurópskych štúdií Londýnskej univerzity sa popri príprave budúcich bohemistov a slovakistov veľká pozornosť venuje aj vedeckému bádaniu v oblasti bohemistiky a slovakistiky.

J. Vaňko

Archívny materiál západoslovenských a východoslovenských nárečí

V tomto príspevku uverejňujeme správu o archívnom západoslovenskom a východoslovenskom nárečovom materiáli, ktorý získal koncom minulého storočia korešpondenčnou metódou profesor slavistiky na univerzite vo Viedni František Pastrnek (Matica slovenská, sign. C 997). Zo západného Slovenska sú to župy Bratislava, Nitra a Trenčín, z východného Slovenska župy Spiš a Šariš. Správu o záhorských nárečiach (v župe Bratislava a Nitra), hornotrenčianskych nárečiach a o materiáli Š. Mišíka zo Spiša sme už uverejnili (Palkovič, 1986, 1991).

Z Bratislavskej župy vyplnili dotazník v Modre až traja spolupracovníci, a to Ján Izák, učiteľ, Dr. Ján Izák, lekár, a evanjelický farár Daniel Minich. Učiteľ J. Izák upozornil na priezviská, v ktorých je veľa „stariny“. Pripojil rozprávky, ktoré zapísali žiačky 5. triedy Adela Frankendorferová a Katarína Farkašová, Julka Frankendorferová z 3. triedy a Albína Škodáčková. Poslal aj slovník *Zvláštnosti podrečia modranského*. Materiál zahŕňa aj anonymný nárečový text, rozprávku od Michala Bátovského, ševca, rozprávku *Cesta k slunci* od Martina Farkaša, nárečový text *Rozhovor Slováka a Maďara v šenku* od Pavla Ružičku, text rozhovoru od

Amálie Rapošovej, chotárne názvy (názvy vinohradov, vrchov, rolí, lúk, prameňov) a list podpísaný menom Žlábek.

Pezinok (a okolie) je zastúpený materiálom od evanjelického farára Júliusa Žarnovického a učiteľa Jána Zigmundíka. Žarnovický poslal nárečím písané vinše *Svadební rozveselení*, opis odevu, súpis nariadenia v izbe a kuchyni a frazeologizmy, poznámky k peziinskému nárečiu, zápisy z lexiky Švajnsbachu (dnes Viničné) a záhorského Perneka, nárečový text zo Švajnsbachu, Šenkvic, Eisgrubu (Veľký Grob) a z Vajnora (záhorské nárečie). Od Zigmundíka je vyplnený dotazník, prepis rozprávky o hvezdárovi, stenografický zápis nárečových výpovedí vinohradníka Janka Slezáka a 13 textov vianočných piesní. Priložený je text piesne *Hore hájem*, uverejnený v prílohe Obzoru Pod lipou (1895), a list Kroupu, písaný nárečím.

Roľník Matúš Čapkovič poslal prepis rozprávky o poľovníkovi do nárečia Paderoviec a prepis rozprávky o hvezdárovi do nárečia Linča (dnes Zeleneč) pripravil farár Ján Klempa. Farár Martin Kolár vyplnil dotazník, v ktorom porovnáva nárečie Čarov (Záhorie) a Nádaša (Trstín). Rozprávku o hvezdárovi prepísal do rodného nárečia Čarov.

V Nitrianskej župe mal Pastrnek viac spolupracovníkov. V Lubine vyplnila dotazník pani farárka Mária Holubyová. Opísala kroj a obec Hrušové, poslala 7 textov ľudových piesní a slovenčiacou češtinou písaný historický text z r. 1829.

Z Horných Bziniec pochádza bohatý materiál Ľudmily Riznerovej (Podjavorinskej). Obsahuje vyplnený dotazník, dva listy s charakteristikou nárečia, *Rozprávku o kmínovi* s textom 6 ľudových piesní, 10-stránkovú prozaickú ukážku z hornobzinského nárečia, ako aj idiomatické výrazy a slová hornobzinského nárečia.

Ľudmila Lačná prepísal rozprávku o poľovníkovi do nárečia obce Kostolné a pripojila zvyky pri svadbe v spisovnom jazyku. Dotazník z tej istej obce vyplnil študent medicíny Ján Trokan.

Z Čachtíc poslala dotazník Ľudmila Markovičová, „doktorová“, a pridala opis kroja. Vo Vrbovom prepísal do nárečia rozprávku o poľovníkovi Ján Halama a vysvetlil odlišné slová z rozprávky. Učiteľ Peter Tomkuljak v Bučanoch vyplnil dotazník, zapísal nárečím rozprávku a pridal nárečový text *Jako Ščefan pretancuvau jalovicu*, uverejnený v „Pútniku sv. Wojtešskom“ (1894). P. Tomkuljak vyplnil dotazník aj v Žlkovciach.

Zo Starej Turej je viac materiálu. Učiteľ G. Schmidt poslal dotazník, prepis rozprávky o hvezdárovi a rozprávky o poľovníkovi, 17 lístkov chotárnych názvov *Všeličo pre Váš slovník*, zvláštne výrazy zo Starej Turej (slová v kontexte) a dlholúcke a staroturianske výrazy (porovnanie muránskych a staroturianskych slov). Šimon Roháček-Uher, typograf u K. Salvu v Ružomberku, prepísal do nárečia Starej Turej rozprávku o hvezdárovi a poslal poznámky k hláskosloviu.

Z Krajného sa ozvala Ľudmila Markovičová, rodená Boorová. Vyplnila dotazník, podrobne opísala kroj a zapísala nárečový text *Zhovorná Zuzka a Krajnanka* (uverejnené v Českom lide).

Myjavu reprezentuje materiál od Samuela Smetanu. V príspevku *Myjavské nárečie* podrobne opisuje jeho hlavné znaky. Okrem toho prepísal do nárečia text rozprávky o poľovníkovi. Učiteľ Pavel Slávik zapísal v nárečí dve rozprávky, spísal špeciálne výrazy, rozdiely medzi turolúckym a myjavským nárečím a dodal nárečový text z Turej Lúky.

V Brezovej vyplnili dotazník dvaja informátori: J. Jurkovič (Juráň?) s krátkym opisom kroja a Štefan Leška s ukázkami nárečia. Dr. Miloš Šimko poslal prepis rozprávky o poľovníkovi a rozprávku *Čo figel to groš* v nárečí Hlohovca (Fraštáku) a Topoľčian. Nárečím Topoľčian a okolia zapísal text rozprávky o hvezdárovi farár Ján Klempa. Nárečím Oponíc prepísal text rozprávky o poľovníkovi J. Hájek.

V nárečovom materiáli sú aj stredoslovenské texty z Prievidze. Jozef Dohnanyi, študent techniky, vyplnil dotazník, farár Richard Osvald prepísal rozprávku o hvezdárovi, napísal list a poslal podrobný opis prievidzského nárečia od farára Martina Hoitsa. (O ostatnom stredoslovenskom materiáli porov. Palkovič, 1987a, 1987b, 1988a, 1988b, 1990, 1994a, 1994c, 1996.) Trenčianska župa je zastúpená materiálom z hornotrenčianskeho nárečia, ktorého opis sme uverejnili (Palkovič, 1994b), a z dolnotrenčianskeho nárečia, ktoré je slabo zastúpené. Z Bošáce je tu nárečový text *Ako liečil gazda „infrolenciu“*, uverejnený v prílohe k *Obzoru* nazvanej *Pri kozúbku*, dotazník s nárečovým textom od farára Jozefa Ľ. Holubyho a súvislý text od Anny Mitanovej Martákovovej. Kálnicu približujú dva listy od A. S. Svobodu so špeciálnymi výrazmi a prepisom rozprávky o hvezdárovi. Z Beckova poslal charakteristické znaky nárečia, rozhovor a dotazník Fedor Bálent.

Roľník Ján Lachšo prepísal rozprávku o poľovníkovi do nárečia Hornej Súče.

Východné Slovensko je predstavené bohatým materiálom zo Spiša, ktorý Pastrnkovi posielal farár Štefan Mišík. Jeho korešpondenciu a výsledky výskumu sme uverejnili v Nových obzoroch (Palkovič, 1991), preto uvádzame mená ďalších výskumníkov. Z Levoče poslal J. Michalisko prepis 8-stranového výťahu z románu *Hrajnoha* od Jána Adolfa Ferienčika. V nárečí Spišskej Novej Vsi (Igló) zapísal 12-ročný A. Gajan, presťahovaný do USA, text *Trome bratove*. Učiteľ Ľudovít Slabocký v liste podáva charakteristiku nárečia Šváboviev. Tým istým nárečím prepísal rozprávku o poľovníkovi Juraj Krajniak. Túto rozprávku do nárečia Spišského Podhradia zapísal F. Patasty (?), učiteľ Ján Kovalčík vyplnil dotazník, prepísal rozprávku o hvezdárovi do nárečia Hnilca a zapísal text rozprávky. Z Batizoviec poslal dotazník evanjelický farár (meno sa neuvádza). V Brutovciach spolupracoval s Mišíkom učiteľ Karol Schich, ktorý opísal kroj, znaky nárečia a spísal obývané miesta Spiša.

Šariš je zastúpený materiálom z Nižného a Vyšného Šebeša (dnes Nižná Šebastová a Vyšná Šebastová) od Kapistrána Pospеча. Zahŕňa prepis rozprávky o hvezdárovi, o poľovníkovi s ukážkou niektorých špeciálnych výrazov, dotazník s opisom kroja, text rozprávky a lexikálne osobitosti. Ukážku nárečia z okolia Prešova poslal Andrej Halaša. J. Kello, evanjelický farár v Bardejove, zapísal rozprávku o poľovníkovi a charakteristiku šarišského nárečia. V druhom liste opisuje nárečie podrobne. Jozef Michalisko z USA prepísal dve rozprávky do nárečia Lopúchova a nárečím Turzovky zapísal text podľa arabskej legendy. Iné župy z východného Slovenska nie sú zastúpené.

Týmto príspevkom uzatvárame súbor správ o výsledkoch Pastrnkovho dotazníkového výskumu slovenských nárečí, ktoré autor publikoval v r. 1893–1897 pod názvom *Študovanie slovenčiny v Slovenských pohľadoch*. Pokladali sme si za povinnosť upozorniť dialektológov a iných vedeckých pracovníkov vlastivedného zamerania na to, že tento materiál obsahuje vyplnené dotazníky s viacerými údajmi, nárečové texty, slovníky, zbierky zvláštnych nárečových slov, charakteristiky nárečí, onomastický materiál, rozprávky, piesne, opisy krojov a iný etnografický, demografický a historický materiál, ktorý môže byť užitočný pri zostavovaní regi-

onálnych monografií. Mená Pastrnkových spolupracovníkov reprezentujú uvedomelú slovenskú inteligenciu z konca minulého storočia. Bolo by škoda tento dnes už historický materiál nevyužiť.

K. Palkovič

Literatúra

PALKOVIČ, K.: František Pastrnek a jeho nárečový výskum Záhoria. *Vlastivedný časopis*, 35, 1986, č. 1, s. 42–43.

PALKOVIČ, K. (1987a): K výskumu dolnozemsých Slovákov. In: *Slováci v zahraničí. 13.* Red. F. Bielik – C. Baláž. Martin, Matica slovenská 1987, s. 139–165.

PALKOVIČ, K. (1987b): Z lexikálneho výskumu Gemera (Pastrnkova dotazníková akcia). *Obzor Gemera*, 23, 1987, č. 1, s. 55–60.

PALKOVIČ, K. (1988a): Z výskumu slovenských nárečí v Juhoslávii. *Nový život*, 40, 1988, s. 144–152.

PALKOVIČ, K. (1988b): Z nárečových materiálov Slovákov v Rumunsku. In: *Slováci v zahraničí. 14.* Red. F. Bielik – C. Baláž. Martin, Matica slovenská 1988, s. 190–198.

PALKOVIČ, K.: Štefan Mišík o pôvode názvu *Váh*. *Slovenská reč*, 54, 1989, s. 352–353.

PALKOVIČ, K.: Pastrnkov nárečový výskum. In: *Vlastivedné štúdie. 8.* Red. J. Bolfík. Martin, Osveta 1990, s. 165–205.

PALKOVIČ, K.: Pastrnkov výskum nárečí a Štefan Mišík. In: *Nové obzory. 32.* Red. I. Michnovič. Košice 1991, s. 127–147.

PALKOVIČ, K.: Pastrnkov organizovaný výskum slovenských nárečí. *Zápisník slovenského jazykovedca*, 11, 1992, s. 11–12.

PALKOVIČ, K. (1994a): Archívne záznamy o nárečovom výskume F. Pastrnka (Tekov, Hont, Novohrad). *Slovenská reč*, 59, 1994, s. 48–51.

PALKOVIČ, K. (1994b): Archívne materiály o hornotrenčianskych nárečiach. *Slovenská reč*, 59, 1994, s. 230–232.

PALKOVIČ, K. (1994c): Z Pastrnkovho výskumu dolnozemsých nárečí. In: *Slováci v zahraničí. 17.* Red. F. Bielik – C. Baláž. Martin, Matica slovenská 1994, s. 117–131.

PALKOVIČ, K.: Archívny nárečový materiál zo stredného Slovenska. *Slovenská reč*, 61, 1996, s. 292–295.